

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІЛЬНОГО ЧАСУ СТУДЕНТІВ ТА КУЛЬТУРА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

Важливою умовою оптимального вирішення завдань, що стоять перед студентом у роки навчання, є розуміння важливості раціональної організації часу і наявності досвіду його використання. Практичні спостереження за діяльністю студентів свідчать про наявний брак такого досвіду у більшості з них. Особливо проблематичним для багатьох студентів є використання вільного часу. Вільний час приваблює студентів нерегламентованістю, самостійним вибором різних занять, можливістю поєднувати в ньому різні, як розважальні, так і розвиваючі види діяльності. Однак потужний педагогічний потенціал вільного часу для значної частини студентів залишається неусвідомленим, нереалізованим. Вільний час сприймається як час розваг. Такий стан певною мірою пояснюється зростанням споживацьких орієнтацій і тенденцією до зниження колективістських засад, руйнацією культурної інфраструктури, надмірною комерціалізацією культурно-дозвілєвої сфери, витисненням з її структури безкоштовних культурних послуг. Впровадження ринкових умов викликало таке явище як робота студентів у позанавчальний час з метою заробітку. За таких обставин потенціал вільного часу як важливого чинника всебічного розвитку студентів значно зменшується, що обумовлює необхідність зосередити увагу на вивченні характеру використання вільного часу студентами, його кількісних і якісних характеристик, визначенні умов удосконалення організації вільного часу студентства.

В Україні питання організації навчально-виховного процесу досліджують: Л. В. Сохань, В. М. Піча, А. І. Комарова, Н. І. Черниш, В. І. Астахова, О. О. Якуба та ін. У їх дослідженнях аналізуються проблеми молоді, особливості молодіжної субкультури і, зокрема інтереси та ціннісні орієнтації студентів у дозвілєвій сфері. Однак слід констатувати, що питанням

аналізу сучасного стану вільного часу студентів, тенденцій його використання студентською молоддю приділяється недостатньо уваги.

Вивчення педагогічного потенціалу вільного часу студентів, його сутності та педагогічних функцій необхідне для розкриття механізмів його впливу на розвиток молодої особистості, визначення умов ефективної реалізації його можливостей. У науковій літературі стосовно проблем вільного часу слово “потенціал” вживається достатньо активно у сполученнях “культурний потенціал”, “духовний потенціал”, “творчий потенціал” тощо.

Актуалізація потенційних можливостей вільного часу здійснюється через численні функції. Більшість вчених наділяє статусом головних дві функції вільного часу: розвиваючу і компенсаторну (рекреаційну), їм підпорядковані комунікативна, регулятивна, орієнтаційна тощо [5, 72].

Головною метою розвиваючої функції є спрямованість на розвиток сутнісних сил людини. У більш вузькому сенсі вона проявляється в розвитку природної обдарованості особистості.

Компенсаторна функція виконує важливу роль в реалізації потенціалу вільного часу студентів. Саме вона відволікає індивіда чи якусь тимчасову групу студентів від участі в напружених формах інтелектуальної діяльності для того, щоб відпочити і отримати емоційну розрядку.

Орієнтаційна функція вільного часу детермінована прагненням студентів до визначення свого місця в житті, його різних сферах.

Комунікативна функція. Поруч із традиційними формами спілкування завдяки впровадженню нових інформаційних та комунікативних технологій набувають поширення нові форми спілкування через систему електронної мережі між людьми незалежно від місця проживання.

На *регулятивну* функцію покладається важливе завдання забезпечення оптимальних пропорцій різних видів діяльності в загальній структурі вільного часу студентів. Одним з найбільш важливих способів соціального регулювання є стимулювання. Вияв і ефективне використання стимулюючих факторів в

раціональній організації вільного часу студентів стає важливою педагогічною справою суб'єктів навчально-виховного процесу.

Активно сприяє реалізації педагогічного потенціалу вільного часу студентів його *ігрова* функція. Для студентів ігрова діяльність має важливе значення: вона поєднує принципи розважальності, змагання, використання великої кількості ролей.

Художньо-соціалізуюча функція обумовлена впливом художньої інформації та художньо-творчої діяльності на розвиток особистості, її художнього світу. Мистецтво стає потужним каналом художньої соціалізації значної частини студентів, основною формою якої найчастіше визначається самотійна, ініціативна.

У науковій літературі можна зустріти вислів, що вільний час – це дзеркало загальної культури особистості [5, 118].

Визначення поняття “культура вільного часу” обумовлено розумінням сутності культури взагалі [4, 6]. У своєму дослідженні ми використовуємо визначення культури, яке міститься в роботах Ю. Л. Афанасьєва [1], Е. В. Соколова [6] та ін. Відповідно їх трактуванню, культура є мірою і способом реалізації сутнісних сил людини в соціальній діяльності, способом організації та розвитку людської життєдіяльності, втіленій у продуктах матеріальної і духовної праці, системі соціальних норм, духовних цінностях.

Базові положення дослідження Г. А. Євтеєвої, присвяченого психолого-педагогічним основам використання вільного часу [2] констатують, що відпочинок розглядається автором не як вид діяльності чи їх сукупність, а як фізіолого-психологічна характеристика стану людини. Він “може здійснюватися і в складних заняттях (у визначених часових та енергетичних мережах), і в активних формах, інакше кажучи, шляхом переключення з одних занять на інші”. Дослідник визначає дозвілля як частину вільного часу, присвячену найбільш поширеним заняттям переважно рекреаційного характеру, на рівні більш чи менш пасивного відпочинку, розваг та елементарних форм просвітництва. А до піднесеної діяльності автор підходить

як до діяльності, що вимагає більш високих рівнів розвитку мотивації та здібностей, а тому й більш високої кваліфікації педагогічного керівництва. Вона включає самоосвіту, громадську, наукову діяльність, різні види художньої самодіяльності і творчості і спрямована на розвиток здібностей до відтворення та утворення духовних цінностей [2, 65-66].

На підставі цих дефініцій, а також за ознаками характеру впливу на активність і самодіяльності особистості були визначені три основних групи занять використання вільного часу студентів, а саме:

- I – заняття, що активно розвивають здібності і створюють можливості творчості (креативно-розвиваюча діяльність);
- II – заняття, які задовольняють духовні та фізичні потреби (дозвілєво-рекреативно);
- III – заняття межові (по відношенню до розвитку творчих та соціальних потенцій особистості) та деструктивні (антикультурні).

До першої групи входять види діяльності, які розвивають здібності; вона складається з двох підгруп, одна з яких вміщує продуктивні (творчі) заняття, друга – репродуктивні з елементами творчості. До підгрупи продуктивних занять віднесені різноманітні види самодіяльної творчості. До другої – самоосвіта, громадська і політична діяльність, заняття в аматорських об'єднаннях, відправлення релігійних потреб.

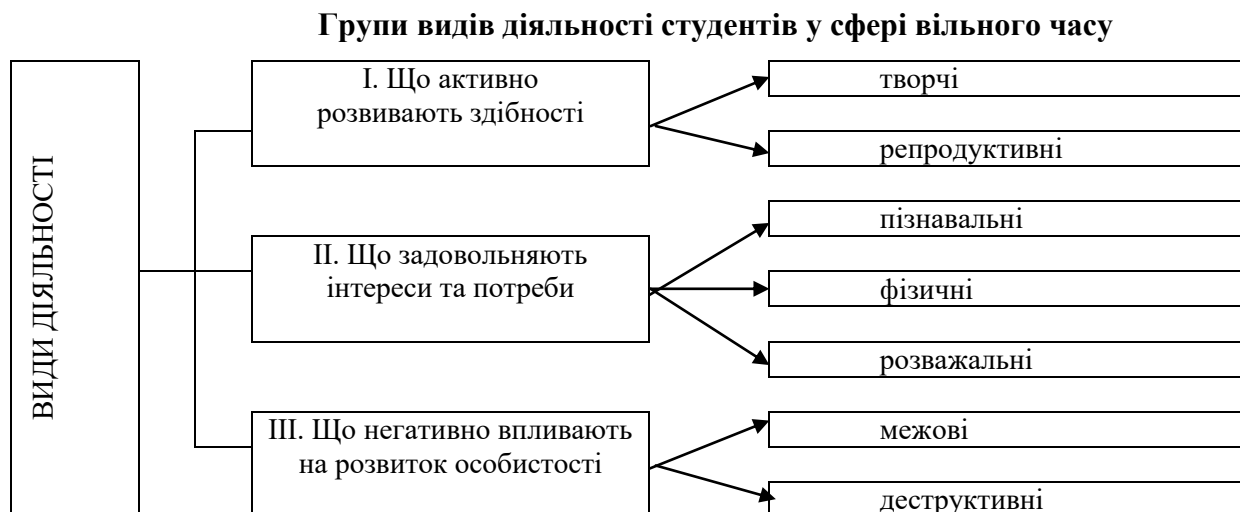
Друга група вміщує види діяльності, які задовольняють пізнавальні, фізичні, емоційні інтереси та потреби і стимулюють відповідні види активності.

Третя група вміщує заняття, захоплення якими не сприяє розвитку особистості, а скоріше гальмує його; зловживання цими заняттями негативно відбивається на раціональності використання вільного часу (лежання, ледарювання тощо) та деструктивних (хуліганство, бійка, зловживання алкоголем, наркотиками, азартні ігри та інші антикультурні заняття). Наочно такий розподіл видів діяльності та занять проілюстровано схемою 1.

Безумовно, в даній класифікації різниця поміж основними групами вкрай відносна і суто умовна. Вони визначаються з метою формування педагогічних

завдань по формуванню раціонального стилю використання вільного часу з урахуванням і поступовим переведенням особистості з рівня менш активного на більш активний.

Схема 1

Аналіз проблеми вільного часу студентів включає в себе кількісні та якісні характеристики. До перших відносяться структура та обсяг вільного часу, до других – його зміст і сутність.

Одним з об'єктивних показників рівня культури вільного часу студентської молоді може бути, на наш погляд, реальний вибір діяльності, запропонований суспільством, тобто важливого значення набуває культурна база суспільства. Не менш важливим фактором раціонального використання вільного часу є підготовленість особистості до усвідомленого вибору саме тих занять, які найбільш сприяють збагаченню духовного світу, розвитку здібностей і реалізації потенційних можливостей майбутніх спеціалістів.

Таким чином, на підставі аналізу наукової літератури ми можемо визначити основні поняття вільного часу студентів та культури його використання.

Вільний час студентів – це частина позанавчального часу, атрибутивною ознакою якого є вільна діяльність за власним вибором. За своєю сутністю і змістом вільний час студентів доповнює навчальний і заповнюється науково-пізнавальною, професійною, громадською культурною діяльністю, різними

формами дозвілля, в процесі яких формується висококваліфікований спеціаліст з вищою освітою, активний громадянин своєї країни.

Культура вільного часу студентів – це важливий компонент загальної культури, спосіб опанування творчим потенціалом вільного часу, міра реалізації соціально-культурного потенціалу особистості, міра набутих нею умінь та навичок регулювання вільного часу, міра підготовленості студента до участі та організації соціально-значущих видів вільночасової діяльності.

Аналіз багатьох педагогічних досліджень з проблем виховної роботи зі студентами у позанавчальний, позааудиторний час, а також планів виховної роботи вищих навчальних закладів дозволяє зробити висновок, що виховна робота зі студентами організовується переважно як колективна діяльність за основними напрямками: науково-дослідна робота студентів; суспільно-громадська діяльність, політичне та екологічне виховання студентів; організація художньо-естетичної діяльності; трудова діяльність студентів; розвиток науково-технічної творчості; деякі вузи виокремлюють суспільно-організаційну діяльність студентів (студентське самоврядування) тощо. В цьому аспекті варто визначити: якщо організації вільного часу студентів у вищих навчальних закладах приділяється більш-менш постійна увага, то питання формування культури вільного часу, умови оптимальної реалізації його педагогічного потенціалу і соціально-культурного потенціалу студентів залишаються поза увагою і потребують детального вивчення з урахуванням сучасних тенденцій до змін в системі вищої освіти.

Список літератури

1. Афанасьев Ю.Л. Социально-культурный потенциал художественной деятельности. – Львов: Світ, 1990. – 160 с.
2. Евтеева Г.А. Психолого-педагогические вопросы использования свободного времени. – М.:2000. – 434с.
3. Капська А.Й. Основні закономірності моделювання виховного процесу // Нові технології виховання: Зб. наук. статей / Відп. ред. С.В. Кириленко. – К.: ІСДС, 1995. – С.91-96.
4. Комарова А.И. Эстетическая культура личности. К.: Вища школа, 1988. – 152с.
5. Крылова Н.Б. Формирование культуры будущего специалиста. – М.: Высш. школа, 1990. – 142с.
6. Соколов Э.В. Свободное время и культура досуга. – Л.: Лениздат, 1977. – С.34.

SUMMARU

PEDAGOGICAL POTENTIAL OF SPARE TIME OF STUDENTS AND CULTURE OF HIS USE

In the article is examined question of culture of pastime free by the students of higher educational establishments, problem of an educate work, with students in for educational and pozaauditorniy time level of preparedness of personality to the realized choice of those employments, which are most instrumental in enriching of the spiritual world, development of capabilities and realization of potential possibilities of future specialists.